25/01/2023

Προκόπης Παυλόπουλος: Ομιλία στην Κύπρο για Ε.Ε. και Κυπριακό Ζήτημα

/ Επικαιρότητα

Προκόπης Παυλόπουλος: Η Ευρωπαϊκή Ενοποίηση ακολουθεί, δυστυχώς, φθίνουσα πορεία που υπονομεύει τον πλανητικό ρόλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά την κρίσιμη τρέχουσα διεθνή συγκυρία. Η μη επίλυση του Κυπριακού Ζητήματος και η ανοχή της τουρκικής αυθαιρεσίας συνιστά επώδυνο σύμπτωμα της φθίνουσας αυτής πορείας του Ευρωπαϊκού Οικοδομήματος

Λευκωσία, 25.1.2023

Μιλώντας με θέμα «Το «υπαρξιακό» διακύβευμα της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης υπό τα «καυδιανά δίκρανα» της τρέχουσας κρίσιμης διεθνούς συγκυρίας», στο πλαίσιο της εκδήλωσης του Ινστιτούτου Ελληνικού Πολιτισμού με θέμα ***«Το Μέλλον της Ευρώπης και η Κύπρος»****, ο τέως Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Ακαδημαϊκός και Επίτιμος Καθηγητής της Νομικής Σχολής του ΕΚΠΑ κ.* ***Προκόπιος Παυλόπουλος*** *επισήμανε, μεταξύ άλλων, και τα εξής:*

«Η βαθιά και πολύπλευρη κρίση, η οποία έχει ενσκήψει διεθνώς ύστερα από την βάρβαρη εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία πλήττει, δυστυχώς, καιρίως την Ευρωπαϊκή Ένωση απειλώντας, ευθέως, την συνοχή της και, άρα, την προοπτική της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης, στο μέτρο που κλονίζει βασικούς πυλώνες ευόδωσης της προοπτικής αυτής. Αυτοθρόως δε πλήττει, καιρίως, και την προοπτική να διαδραματίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσα στο δυσοίωνο διεθνώς περιβάλλον τον ρόλο, ο οποίος της αναλογεί πολύ πέραν των εδαφικών ορίων της. Αυτός είναι και ο πρόσθετος λόγος για τον οποίο, κατ' εξοχήν στο πλαίσιο της σημερινής δεινής συγκυρίας, όσοι μετέχουμε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, έχοντας συνείδηση πραγματικού Ευρωπαίου Πολίτη -συνείδηση που «*εμπνέει*» τον κοινό αγώνα για την ολοκλήρωση του Ευρωπαϊκού Οικοδομήματος- οφείλουμε να κατανοούμε, και δη διαχρονικώς, ότι ο ρόλος της υπερβαίνει τους Λαούς της και είναι, κυριολεκτικώς, πλανητικός. Με την έννοια ότι ο ρόλος αυτός είναι κρίσιμος για την πορεία της Ανθρωπότητας, στο σύνολό της, αναφορικά με την εκπλήρωση του προορισμού της.

Α. Συγκεκριμένα, ο ως άνω ρόλος δεν είναι αμιγώς οικονομικός, αφού η Ευρωπαϊκή Ένωση -βεβαίως επιδιώκοντας πάντοτε την οικονομική ανάπτυξη των Κρατών-Μελών της υπό όρους υγιούς ελεύθερου ανταγωνισμού στο πλαίσιο του γνήσιου Φιλελευθερισμού- δεν δημιουργήθηκε για να «

κατακτήσει», με κάθε κόστος, την παγκόσμια οικονομική «*κορυφή*». Ακόμη περισσότερο, και πάλι με βάση τους όρους δημιουργίας της, η Ευρωπαϊκή Ένωση -βεβαίως πάντοτε υπερασπιζόμενη τα σύνορα, την εδαφική ακεραιότητα και την εθνική κυριαρχία των Κρατών-Μελών, που είναι και δικά της σύνορα και δική της εδαφική ακεραιότητα- δεν είναι προορισμένη, κατ' ανάγκη, να καταστεί η ισχυρότερη, παγκοσμίως, στρατιωτική δύναμη. Ακριβέστερα, η απαραίτητη και επιβεβλημένη οικονομική και στρατιωτική ισχύς της Ευρωπαϊκής Ένωσης προσδιορίζονται, ως προς το μέγεθός τους, από τις απαιτήσεις και τα «*προτάγματα*» του πλανητικού ρόλου, τον οποίο οφείλει να φέρει σε πέρας σύμφωνα με τις συνθήκες που οδήγησαν στην ίδρυσή της και στην μετέπειτα ανοδική εξέλιξή της.

Β. Αυτός ο πλανητικός ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο οποίος υπερβαίνει, καταφανώς, τα Κράτη-Μέλη της και τους Λαούς τους, συνίσταται στο ότι -με βάση την Ιστορία της, τον Πολιτισμό της και τις συνθήκες γέννησης του «*οράματος*» που προοιωνίσθηκε και προοιωνίζεται την ολοκλήρωσή της- οφείλει να εξελιχθεί στην δύναμη εκείνη, η οποία θα υπερασπισθεί κρίσιμες, όπως ήδη επισημάνθηκε, για την Ανθρωπότητα αρχές και αξίες. Πρόκειται για τις αρχές και τις αξίες της Ειρήνης, της Δημοκρατίας -ειδικότερα της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας- και των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Κυρίως δε των Δικαιωμάτων που συνδέονται αρρήκτως με την έννοια της Δικαιοσύνης, και ιδίως της Κοινωνικής Δικαιοσύνης. Στο σημείο αυτό είναι ανάγκη να γίνει η ακόλουθη διευκρίνιση: Δεν προβάλλεται εδώ ο ισχυρισμός ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση κατέχει, οιονεί κληρονομικώς, το μονοπώλιο της υπεράσπισης των προμνημονευόμενων αρχών και αξιών. Είναι όμως γεγονός, ιστορικώς και πολιτισμικώς αναμφισβήτητο, ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση, με ολοκληρωμένο το Ευρωπαϊκό Οικοδόμημα, είναι η καταλληλότερη διεθνής οντότητα για να υπερασπισθεί, με την δέουσα συνέπεια και αποτελεσματικότητα, σε παγκόσμιο επίπεδο τις αρχές και τις αξίες που προαναφέρθηκαν.

Γ. Η κατά τα προαναφερόμενα επώδυνη διεθνής συγκυρία του βάρβαρου πολέμου εις βάρος του Λαού της Ουκρανίας και οι επιπτώσεις της στην περιοχή μας μου επιβάλλει το αυτονόητο χρέος να τονίσω εδώ, στην Μαρτυρική Κύπρο, και το ότι η μη επίλυση του Κυπριακού Ζητήματος κατά το Διεθνές και το Ευρωπαϊκό Δίκαιο και η απαράδεκτη ανοχή, εκ μέρους της Διεθνούς Κοινότητας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της τουρκικής αυθαιρεσίας και προκλητικότητας είναι ένα επώδυνο σύμπτωμα της φθίνουσας πορείας της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης. Θεωρώ επιβεβλημένο να εκθέσω, για πολλοστή φορά, τις εν προκειμένω Εθνικές μας θέσεις που είναι και Εθνικές μας δεσμεύσεις:

- Ελλάδα και Κύπρος –σε πλήρη αντίθεση προς την Τουρκία– συμπαραστάθηκαν, συμπαρίστανται και θα συνεχίσουν να συμπαρίστανται, ειλικρινώς και ποικιλοτρόπως ιδίως στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στον δεινώς δοκιμαζόμενο Λαό της Ουκρανίας. Αμέσως όμως μόλις τελειώσει ο αδιανόητος αυτός πόλεμος και ο υπαίτιος εισβολέας πληρώσει το βαρύ τίμημα του εγκλήματός του πρέπει να συναγάγουμε, τόσο σ' επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και σ' επίπεδο Διεθνούς Κοινότητας, τ' αναγκαία διδακτικά συμπεράσματα, και για τα αίτιά του και για τις επιπτώσεις του. Υπ' αυτό το πνεύμα και ως συνεπείς υπέρμαχοι της Ευρωπαϊκής και της Διεθνούς Νομιμότητας, Ελλάδα και Κύπρος –κατ' ουσία δε ο Ελληνισμός, στο σύνολό του– πρέπει να καταδείξουμε στην Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και στην Διεθνή Κοινότητα, πρωτίστως δε στις ΗΠΑ και στο ΝΑΤΟ, πόσο μεγάλες είναι οι ευθύνες τους διότι ανέχθηκαν και ανέχονται, για τόσες δεκαετίες, τις επιπτώσεις και τα τετελεσμένα της επίσης βάρβαρης τουρκικής εισβολής και κατοχής στην Μαρτυρική Κύπρο. Της πρώτης τέτοιας ωμής καταπάτησης της εδαφικής ακεραιότητας και της κυριαρχίας Κράτους-Μέλους της Διεθνούς Κοινότητας μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο**.** Μιας εισβολής που στοίχισε την ζωή χιλιάδων αθώων θυμάτων, πολλών από τα οποία η τύχη αγνοείται ακόμη και σήμερα.

- Δυστυχώς, ως τώρα και μολονότι η Κυπριακή Δημοκρατία κλείνει σε λίγο δύο δεκαετίες ως πλήρες Κράτος-Μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η ΚΕΠΠΑ ουδέποτε ενεργοποιήθηκε επαρκώς -και ιδίως υπό όρους που ανταποκρίνονται στην Αρχή της Αλληλεγγύης κατά τις διατάξεις του προμνημονευόμενου άρθρου 42 παρ. 7 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ)- υπέρ της Κύπρου και εις βάρος της Τουρκίας. Οι μέσω της ΚΕΠΠΑ κυρώσεις εναντίον της Τουρκίας για την ωμή παραβίαση του Ευρωπαϊκού και του Διεθνούς Δικαίου εις βάρος της Κυπριακής Δημοκρατίας απουσιάζουν επιδεικτικώς, ενώ ουδέποτε η χώρα αυτή πιέσθηκε, ουσιαστικώς, για την υπό όρους Ευρωπαϊκού Δικαίου και Ευρωπαϊκής Νομιμότητας επίλυση του Κυπριακού Ζητήματος, δηλαδή υπό όρους ομοσπονδιακού τύπου Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας όπως απαιτεί το Ευρωπαϊκό Κεκτημένο. Στο σημείο αυτό είναι ανάγκη να διευκρινισθεί ότι, κατά τα προαναφερθέντα, λύση του Κυπριακού Ζητήματος νοείται μόνον υπό τις ακόλουθες επτά, κατ' ελάχιστο, προϋποθέσεις:

α) Πρώτον, η Κυπριακή Δημοκρατία πρέπει να έχει την πολιτειακή μορφή το πολύ Ομοσπονδιακού Κράτους, κατά τα Διεθνή και κυρίως κατά τα Ευρωπαϊκά αντίστοιχα πρότυπα. Ουδεμία μορφή Συνομοσπονδίας, ευθεία ή συγκεκαλυμμένη, είναι ανεκτή. Και τούτο πρωτίστως διότι πέραν του ότι μια τέτοια «*λύση*» είναι, εξ ορισμού, «

θνησιγενής» και εξυπηρετεί μόνο τις βλέψεις και τα συμφέροντα της Τουρκίας με το να οδηγεί σε ουσιαστική πολιτειακή αποσύνθεση την Κυπριακή Δημοκρατία, έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τον «*πυρήνα*» του πρωτογενούς Ευρωπαϊκού Δικαίου. Κυρίως δε με τις διατάξεις της ΣΕΕ, ως προς την πολιτειακή μορφή και την κυριαρχία των Κρατών-Μελών της. Πραγματικά, αποτελεί κοινό νομικό και πολιτικό «*τόπο*» ότι Συνομοσπονδιακό Κράτος δεν μπορεί να είναι Κράτος-Μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δοθέντος ότι δεν δύναται, εκ φύσεως, ν' ανταποκριθεί, μεταξύ άλλων, στις απαιτήσεις επαρκούς τήρησης του Ευρωπαϊκού Κεκτημένου.

β) Δεύτερον, η Κυπριακή Δημοκρατία πρέπει να στηρίζεται, καθ' ολοκληρία, στις θεμελιώδεις αρχές της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας, ως θεσμικής εγγύησης της Ελευθερίας *in globo.* Άρα ως θεσμικής εγγύησης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όχι μόνο κατά το Εθνικό Δίκαιο αλλά και κατά το Διεθνές και το Ευρωπαϊκό Δίκαιο.

γ) Τρίτον, η Κυπριακή Δημοκρατία πρέπει να έχει, ως μέλος της Διεθνούς Κοινότητας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μια Διεθνή Νομική Προσωπικότητα.

δ) Τέταρτον, στην Κυπριακή Δημοκρατία νοείται μία, και μόνον, Ιθαγένεια.

ε) Πέμπτον, η Κυριαρχία της Κυπριακής Δημοκρατίας πρέπει να είναι πλήρης, μ' εξίσου πλήρη σεβασμό όλων, ανεξαιρέτως, των διατάξεων του Διεθνούς και του Ευρωπαϊκού Δικαίου. Τούτο σημαίνει πληρότητα και της *stricto sensu* Κυριαρχίας της -π.χ. σε ό,τι αφορά την εδαφική της ακεραιότητα, τα σύνορά της, την αιγιαλίτιδα ζώνη της κ.λπ.- και της *lato sensu* Κυριαρχίας της, άρα την πλήρη άσκηση όλων, δίχως οιαδήποτε διάκριση, των Κυριαρχικών της Δικαιωμάτων, μ' επίκεντρο τα Δικαιώματά της επί του συνόλου των Θαλάσσιων Ζωνών της κατά το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας (Σύμβαση του Montego Bay του 1982), π.χ. επί της Υφαλοκρηπίδας της και της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης της. Ουδεμία δε επιρροή ασκεί επ' αυτού το ότι η Τουρκία δεν έχει προσχωρήσει στην ως άνω Διεθνή Σύμβαση, αφού αυτή, κατά την νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, παράγει διεθνώς παραδεδεγμένους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου, οι οποίοι ισχύουν *erga omnes*.

στ) Έκτον -και κατά συνέπεια- επί του εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας δεν είναι επιτρεπτό να παραμένουν, κατ' ουδένα τρόπο, στρατεύματα κατοχής ούτε να ισχύουν, επίσης κατ' ουδένα τρόπο, εγγυήσεις τρίτων. Και στις «*εγγυήσεις*» αυτές περιλαμβάνονται ενδεχόμενες «*εγγυήσεις*» και της Μεγάλης Βρετανίας, ιδίως αφότου συντελέσθηκε το Brexit.

ζ) Και, έβδομον, τα προαναφερόμενα συνεπάγονται ότι από την Κυπριακή Δημοκρατία πρέπει ν' αποχωρήσουν, χωρίς προϋποθέσεις, οι «*έποικοι*», τους οποίους εγκατέστησε παρανόμως, σύμφωνα μάλιστα με την νομολογία του

Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η Τουρκία και να επανέλθουν οι αναγκαστικώς αποχωρήσαντες από τις εστίες τους, λόγω της τουρκικής εισβολής, πρόσφυγες, ανακτώντας πλήρως όλα τα κατά την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αλλά και κατά τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης Δικαιώματά τους.

- Όσο για την Διεθνή Κοινότητα και τον ΟΗΕ, η κατ' αποτέλεσμα «*ισότιμη*» αντιμετώπιση Τουρκίας και Κύπρου -δηλαδή του «*θύτη*» με το «*θύμα*» της τουρκικής εισβολής και κατοχής- κατά την λογική της ανοχής των ατέρμονων και κενών περιεχομένου συζητήσεων μεταξύ των δύο μερών, δείχνει πόσο στις μέρες μας το Διεθνές Δίκαιο, με αποκλειστική ευθύνη της ίδιας της Διεθνούς Κοινότητας και του ΟΗΕ συντίθεται όχι τόσο από *leges perfectae*, αλλά σε πολλές περιπτώσεις από *leges minus quam perfectae* ή και *leges imperfectae*. Ελλάδα και Κύπρος, λοιπόν, στέλνοντας το μήνυμα ότι δεν είναι διατεθειμένες να δεχθούν αυτή την οιονεί «*χειμέρια νάρκη*» της ΚΕΠΠΑ και της Διεθνούς Νομιμότητας πρέπει να θέσουν, ως Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Διεθνούς Κοινότητας, προ των ευθυνών τους τους Ευρωπαϊκούς Θεσμούς και εκείνους της Διεθνούς Κοινότητας επισημαίνοντας, χωρίς περιστροφές, υποχωρήσεις και υπαναχωρήσεις, και τα εξής: Όπως όλοι στεκόμαστε σήμερα στο πλευρό της Ουκρανίας, καταδικάζοντας απεριφράστως και εμπράκτως το πολεμικό έγκλημα της Ρωσίας, στην ίδια γραμμή υπεράσπισης της Ευρωπαϊκής και της Διεθνούς Νομιμότητας πρέπει να καταδικασθεί -με χρησιμοποίηση του veto αν χρειασθεί σε μελλοντικές αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΝΑΤΟ- απεριφράστως και εμπράκτως και η συνεχιζόμενη εγκληματική τακτική της Τουρκίας εις βάρος της Μαρτυρικής Κύπρου. Διότι η επιλεκτική εφαρμογή της Διεθνούς και της Ευρωπαϊκής Νομιμότητας οδηγεί, μοιραίως, στην ουσιαστική αναίρεσή τους.

Δ. Συνοψίζοντας τα συμπεράσματα των αναλύσεων που προηγήθηκαν πρέπει να γίνει δεκτό ότι, ιδίως στο πλαίσιο της σύγχρονης παγκόσμιας αναταραχής που απειλεί τον Άνθρωπο, την Ειρήνη και την Δημοκρατία είναι αδιανόητο για την Ευρωπαϊκή Ένωση να συνεχίζει μια τέτοια «*διολίσθηση*» στην διεθνή σκηνή. Είναι λοιπόν ανάγκη, «*εδώ και τώρα*», να ολοκληρώσει, με ταχύτατους ρυθμούς, το «*ημιτελές*» Ευρωπαϊκό Οικοδόμημα. Το οφείλει, πρωτίστως, στους Ιδρυτές της. Οι οποίοι οραματίσθηκαν –χωρίς βεβαίως να αιθεροβατούν– μιαν Ενωμένη Ευρώπη προκειμένου να μην βιώσουμε ξανά τους εφιάλτες ενός Τρίτου, οπωσδήποτε μοιραίου για την Ανθρωπότητα, Παγκόσμιου Πολέμου. Το οφείλει, επίσης, στους Λαούς της και στον Πολιτισμό της. Τους οποίους πρέπει να υπερασπισθεί, στο ακέραιο, απέναντι στις «*τραυματικές*», γι' αυτούς και για την Ευρωπαϊκή μας «*ταυτότητα*», προκλήσεις τρίτων, που πλήττουν στον πυρήνα της την Ευρωπαϊκή «*αξιοπρέπεια*

» και «*υπερηφάνεια*». Και στο σημείο αυτό δεν μπορώ, ως Έλληνας αλλά και ως Ευρωπαίος, να μην επισημάνω, για πολλοστή φορά και στο πλαίσιο αυτής της ανάλυσης, την προαναφερόμενη ως τώρα άκρως παθητική στάση των οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έναντι των απαράδεκτων προκλήσεων της Τουρκίας εις βάρος της Ελλάδας και, κυρίως, της Κύπρου, της οποίας ένα σημαντικό μέρος τελεί ακόμη και σήμερα υπό τουρκική κατοχή. Γεγονός απαράδεκτο και για την ουσία της κυριαρχίας Κράτους-Μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως την κυριαρχία αυτή κατοχυρώνει το ίδιο το πρωτογενές Ευρωπαϊκό Δίκαιο. Το οφείλει, τέλος, και στην Ανθρωπότητα, για χάρη της οποίας έχει χρέος να διαδραματίσει έναν πραγματικά «*πλανητικό*» ρόλο. Ρόλο σύμφωνο με την Ευρωπαϊκή Δημοκρατία και τον Ευρωπαϊκό Πολιτισμό, με στόχο την υπεράσπιση του Ανθρωπισμού, της Ειρήνης, των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, της Δικαιοσύνης, κατ' εξοχήν δε της Κοινωνικής Δικαιοσύνης.

Καταλήγω με μια έκκληση που θυμίζει, τηρουμένων φυσικά των ιστορικών και άλλων αναλογιών, την ανάγκη υπεράσπισης της «*παρακμάζουσας Ευρώπης* », παραπέμποντας και σε σκέψεις τις οποίες διατύπωσε ο Raymond Aron στο περίφημο δοκίμιό του, «*Plaidoyer pour l' Europe décadente*» (έκδ. Robert Laffont, Παρίσι, 1977): Πρέπει ν' αγωνισθούμε για την Ευρωπαϊκή Ένωση, πρέπει να υπερασπισθούμε την Ευρωπαϊκή Ένωση, κάνοντας πράξη την Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και την Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Άρα, την ολοκλήρωση του Ευρωπαϊκού Οικοδομήματος, κατά τους στόχους των Ιδρυτών της και κατά το γράμμα και το πνεύμα των Καταστατικών Συνθηκών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Και το χρέος αυτό αναλογεί όχι μόνο σ' εκείνους, οι οποίοι ηγούνται είτε στην Ευρωπαϊκή Ένωση είτε στα Κράτη-Μέλη. Ανήκει σε όλους, ανεξαιρέτως, τους συνειδητοποιημένους Πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίοι οφείλουμε να έχουμε κατά νου ότι, με βάση την Ιστορία της και την προοπτική της, είμαστε και Πολίτες του Κόσμου. Κατά συνέπεια, η συντέλεση της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης είναι χρέος μας και έναντι της Ανθρωπότητας, προκειμένου να υπερασπισθούμε, σε παγκόσμια κλίμακα, τον Άνθρωπο, τον Ανθρωπισμό, την Δημοκρατία και την Δικαιοσύνη. Σε τελική δε ανάλυση, προκειμένου να υπερασπισθούμε την Ιστορία μας και τον Πολιτισμό μας. Κάθε «*εφησυχασμός*» και, πολύ περισσότερο, « *συμβιβασμός*» με την σημερινή, δυσοίωνη, κατάσταση και προοπτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ό,τι αφορά την Ευρωπαϊκή Ενοποίηση είναι ανεπίτρεπτος. Όλως αντιθέτως, ας ακολουθήσουμε το «*παράδειγμα*» αντίστασης του Berenger στον «*Ρινόκερο*» του Ionesco. Και ας διδαχθούμε από την ρήση του Paul Bourget: « *Πρέπει να μάθουμε να ζούμε όπως σκεπτόμαστε. Διαφορετικά, αργά ή γρήγορα, θα μάθουμε να σκεπτόμαστε όπως ζούμε*».»